

La xilel·la arriba a la península

El bacteri *Xylella fastidiosa*, que afecta el regne vegetal, s'està escampant per la península Ibèrica. Després d'arribar a Alacant fa un any, s'han detectat nous positius aquesta primavera a Madrid i a Andalusia.

TEXT: REDACCIÓ.

Vegeu el reportatge "La *Xylella fastidiosa* arriba a Mallorca" que vam publicar en el núm. 66 d'Agrocultura i que està disponible a agrocultura.org

El primer cas de xilel·la a la península es va detectar a Alacant el juny del 2017. Des d'aleshores els nous brots s'hi han anat succeint entre les comarques de la Marina Alta i la Marina Baixa. Totes les anàlisis, fins a data d'avui, han identificat la mateixa subespècie, *Xylella fastidiosa multiplex*, però no sempre sobre els mateixos arbres hoste. Si bé a Alacant són els ametllers els afectats, a Madrid aquesta primavera s'ha localitzat en olivera picual (la mateixa varietat i la mateixa soca que a Alacant) i a Andalusia sobre *Polygala myrtifolia*, una ornamental. Un cas a banda és el de les Illes Balears, on el bacteri es va detectar per primera vegada fa un parell d'anys i on tot el territori es considera ja afectat. L'única illa que oficialment no ha donat cap positiu és Formentera, però això no vol dir que realment no hi hagi cap cas.

Xylella fastidiosa és un bacteri que arriba al xilema de les plantes a través d'insectes vectors. Un cop instal·lat, bloqueja el transport de l'aigua i dels nutrients solubles, cosa que –en general– fa que la planta presenti símptomes de dessecament o d'altres que relacionem amb la carència de nutrients. A hores d'ara no es coneixen solucions que permetin salvar els exemplars afectats,

fet que acaba donant com a resultat l'arrencada no només dels individus que donen positiu sinó també de totes les espècies hostes del bacteri que estan al seu voltant. Tenint en compte que el bacteri pot afectar més de 300 plantes diferents, representa un dels reptes més importants de la sanitat vegetal a Europa.

La crisi alacantina

Alacant és l'àrea peninsular més afectada, amb multitud d'ametllers infectats per *Xylella fastidiosa multiplex* ST6. La Generalitat Valenciana ha elaborat un pla d'acció contundent, basat en el pla de contingència del Ministeri, que alhora es basa en la normativa europea. Aquest pla inclou les intervencions següents: realitzar tractaments insecticides contra els insectes vectors del bacteri i contra les plantes que el puguin albergar en un radi de 100 metres al voltant dels vegetals infectats; arrencar i destruir *in situ*, en un termini de 15 dies, tot el material vegetal d'espècies hostes de *Xylella fastidiosa multiplex*, el material vegetal infectat i el que presenti símptomes; i, a més, queda prohibit plantar de nou vegetals hoste en la zona infectada, sinó és que estan protegits físicament

01. Aturada de màquines en una arrencada d'ametllers. Cedida per Asaja-Alacant.

contra la introducció dels seus vectors. També s'arrencaran i es destruiran els vegetals hoste de les parcel·les abandonades de tota la zona demarcada, és a dir, en els cinc quilòmetres al voltant.

En el moment de tancar l'edició, 151 hectàrees es consideren infectades, 1.180 hectàrees patiran l'arrencada d'arbres, i es considera una zona també i de vigilància de cinc quilòmetres quadrats que afecta tres comarques del nord d'Alacant: la Marina Alta, la Marina Baixa i el Comptat. El nombre de termes municipals afectats íntegrament és de 22, i 35 més ho estan parcialment. Tot i que les xifres ballen, alguns mitjans de comunicació valencians parlen que es preveu arrencar uns 50.000 arbres. Les mesures no han agradat gens al sindicat Asaja, que ha promogut l'Associació d'Afectats per la Xylella i mobilitzacions de protesta al territori.

Protestes i mobilitzacions

Des d'aquest sindicat s'està denunciant que l'acció de la Generalitat Valenciana des que es va declarar el primer brot –d'un total de set– no ha estat l'adequada. Teresa Alemany, tècnica i representant d'Asaja Alacant, s'exclama que Tragsa (la companyia a qui la Generalitat ha encarregat les feines del pla d'eradicació) *“tritura in situ l'ametller i la màquina treu les arrels principals de l'arbre, però l'ametller té la capacitat de rebrotar amb un poc de justa que deixis... Així és que estem veient rebrots d'arbres infectats en parcel·les on es continua detectant l'insecte vector de xilel·la, fins i tot després de tres tractaments fitosanitaris”*. Per tant, si l'insecte torna a xuclar el xilema del rebrot, pot traspasar-lo a qualsevol exemplar d'ametller o d'una altra espècie vegetal hoste del bacteri. Roger Llanes, director general d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat Valenciana, recorda que la xilel·la està declarada, segons la legislació valenciana i la legislació estatal, com a malaltia de lluita obligada: *“És el propietari el que està obligat a lluitar contra la malaltia i a fer les tasques d'arrencada i destrucció dels arbres; nosaltres actuem subsidiàriament quan la propietat no ho està fent. Per tant, dels rebrots se n'han de fer càrrec els mateixos propietaris”*. Però Teresa Alemany no ho veu així: *“Amb l'import que et donen, que pot ser de 28 euros per arbre arrencat, el pagès no pot assumir un desfonament i una nova plantació”* que, a més, no podria ser ni d'ametller ni de cap altra espècie hoste de la xilel·la. Els imports s'han fixat a partir d'un estudi de la Universitat de València, que valora el moment productiu de l'arbre i si és un individu aïllat o una plantació.

Tanmateix, segons explica Alemany, les accions dutes a terme no sempre han estat les mateixes: *“El pla d'eradicació del primer i el segon brot feia arrencar tots els ametllers en un radi de 100 metres al voltant de l'exemplar infectat, però curiosament no altres espècies susceptibles a la xilel·la com són l'olivera o la vinya. Entre el tercer i el sisè brot, ja no només s'arrencaven l'arbre infectat i el radi de 100 metres, sinó tots els vegetals hostes del bacteri presents a tota la parcel·la on haguessin trobat el positiu i també del radi de 100 metres comptat a partir del límit de la parcel·la, amb la qual cosa molts més veïns es van veure afectats. A més, hi ha parcel·les molt xicotetes i d'altres de molt grans, com una d'afectada que fa 40.000 metres quadrats”*. Des de la Conselleria esgrimeixen que van actuar segons la decisió d'execució de la Comissió Europea i que el canvi de criteri –ara ja no s'arrenca tota la parcel·la– ha estat consensuat amb els auditors arribats de la Unió Europea per avaluar l'actuació del govern.

Més enllà de valorar si el pla és o no pertinent i útil, la representant d'Asaja testimonia que no s'està complint. En part perquè un sector de la pagesia afectada i també alguns ajuntaments s'han agrupat per presentar un total de set contenciosos administratius –un per brot declarat fins el moment– a la Generalitat Valenciana per disconformitat amb les accions del pla. També han demanat l'aplicació de mesures cautelars que aturin les arrencades. *“Encara hi ha arbres de la zona afectada del segon brot que no s'han arrencat. Les feines no s'han parat, però només estan anant a aquelles parcel·les autoritzades. Cal tenir en compte que la sanció per impedir l'arrencada dels arbres pot anar de 120.001 euros fins a tres milions d'euros i evidentment al principi, quan la gent no sabia on havia de recórrer, s'espantava i signava la conformitat”*. Davant d'això, Asaja demana que es parli amb els pagesos i les pageses per acordar l'arrencada de només els arbres infectats. *“El pagès no vol tenir arbres malalts, però no pot arrencar els que han donat positiu perquè ningú li diu quins són”*. Les xifres escandalitzen Teresa Alemany: *“Després del setè brot, per 209 ametllers positius en trituraran més de 54.700”*, sense que les accions garanteixin l'eradicació de la xilel·la.

La xilel·la a les Illes

Miquel Serra, tècnic d'APAEMA (Associació de la Producció Agrària Ecològica de Mallorca)

La situació a les Balears respecte la xilel·la (*Xylella fastidiosa*) ha canviat bastant durant el darrer any. D'entrada fou un assumpte de repercussió popular que va ser utilitzat com a eina política més enllà de la vessant tècnica. Entre les informacions prèvies que arribaven d'Itàlia, de Califòrnia o de Brasil –on s'afirma que ha provocat canvis profunds en la gestió de l'olivar, la vinya o els cítrics– i l'enorme pes que implicaven unes possibles actuacions d'eradicació dictades per Brussel·les, no era fàcil, i no ho és encara avui, dos anys després del primer cas oficial d'infecció, mesurar correctament la dimensió del que podia significar la xilel·la al nostre territori.

Les veus d'alarma se van disparar d'immediat en sonar el primer cas localitzat en un viver del llevant de Mallorca el 2016. La Conselleria d'Agricultura va activar tots els protocols mentre els sindicats i el sector mostraven la seva preocupació. Els mesos següents van ser candents i des del sector de l'agricultura ecològica seguïem amb inquietud totes les decisions que es prenia en relació amb el tema, atès l'efecte expansiu que se'n pogués derivar. I no era per menys. La clàssica visió reduccionista de l'agricultura més convencional centrava el problema en el bacteri pròpiament i en el seu vehicle, un insecte cicadèl·lid que tota la vida havíem vist pel camp, tan comú i alhora tan insignificant que ni nom popular tenia. *Philaenus spumarius*, que desenvolupa els seus primers estadis en multitud d'her-

bes espontànies, on forma un mucíl·lag que els andalusos anomenen “escupitajo”, va ser assenyalat com el culpable de la dispersió del bacteri i en aquesta direcció es van enfocar part dels esforços, per saber com actuava i com combatre'l. Pressionada la Conselleria pels sindicats Asaja i Unió de Pagesos, l'altre focus es va centrar en les ajudes al sector de l'ametlla, que va ser el principal cultiu afectat i comprometia una part clau del que és encara avui el paisatge rural illenc, principalment a Mallorca.

Des del sector eco consideràvem que era erroni limitar-se a assenyalar *P. spumarius*, l'espumer, com el nou enemic del camp (en ser el bacteri inabastable) i que, en canvi, era l'oportunitat per a reconsiderar l'estat general de la majoria de plantacions d'ametller. La veritat és que, si bé es tracta de plantacions que llueixen a l'hivern quan són en flor, la resta de l'any mostren una estampa lamentable, amb mitjanes d'edat dels arbres de vui-

continua a la pàgina següent >>

02. Cep afectat per xilel·la. Imatge cedida pel Govern de les Illes Balears.

03. Manifestació el mes de maig a València dels afectats pel pla d'eradicació. Cedida per Asaja-Alacant.

tanta anys, darrers estius de forta sequera, preus marcats deficitaris i una població rural envellida.

A Mallorca, tradicionalment, les millors terres, les que tenien més profunditat i, per tant, més capacitat per retenir humitat, es dedicaven a fer gra, mentre que a les primes s'hi plantaven ametlers o garrovers. Per tant, les clàssiques plantacions d'ametler, a part de velles i retudes, són més dependents de la pluviometria. Per altra banda, l'origen edafològic, el règim mediterrani i l'edat geològica de les illes expliquen els elevats continguts en calç activa i les baixes proporcions de matèria orgànica a la terra. Fet agreujat per la tasca habitual de no combinar els arbres amb cobertes vegetals, deixant la capa superficial de la terra al descobert i fora permetre que es vagi carregant orgànicament.

Per tot plegat, no és d'estranyar que la xilel·la trobàs un medi adequat. Igual com passava a la regió italiana de la Pulla (amb greus conseqüències per al camp), on l'olivar infectat estava sobre terres primes i de mala qualitat, el medi a casa nostra no podia estar més debilitat. Ve a ser com les epidèmies que recorren un país maltractat per qualche accident climatològic. La xilel·la és la darrera conseqüència d'una crisi del sector que té més de trenta anys.

Per això consideram que l'enfocament no ha estat l'adequat. No hem de deprimir encara més el medi retirant cobertes vegetals i bardisses a partir de febrer perquè allà hi cria l'espumer, sinó precisament promoure que hi hagi més vegetació amb floració activa, que atregui més auxiliars i augmenti les quotes d'equilibri natural. No hem de fer tractaments químics a l'herba voltant els arbres per matar l'espumer; es tracta d'un insecte diluït en l'entorn amb un radi de desplaçament de cent metres però no mesurable quan el mou el vent. Intentar controlar aquest insecte és insensat, maldament s'emprin insecticides de baix impacte, ja que en el millor dels casos és inútil.

Patim una agricultura dèbil perquè hem deixat debilitar-la, i aquí tots els agents en són responsables. A l'illa per haver-nos dedicat al monocultiu turístic i no fer canvis estructurals orientats a una agricultura potent i fèrtil. Pensem que ara és el moment. La xilel·la sembla que és aquí des de fa més de quinze anys. Per què ara s'ha manifestat de forma tan abrupta? És com si el medi s'hagués rendit. Rendit a les mínimes taxes orgàniques de les seves terres, a un entorn econòmic que li ha donat l'esquena.

Per tant, si realment volem afrontar la crisi oberta per la xilel·la, hem de contemplar programes a mitjà i llarg termini de recuperació de la fertilitat de la terra; educar el sector en la importància de les cobertes vegetals, els adobs verds i les rotacions amb plantes generadores de biomassa; reduir l'impacte de la maquinària pesada i la conseqüent mineralització; començar amb conceptes com el reg deficitari de les plantacions noves; imaginar nous cultius amb demanda al mercat que puguin ser interessants, o noves formes d'aprofitament... No podem engegar cap canvi de millora sense vigilar com assegurarem la fertilitat de la terra.

En Roger Llanes minimitza les conseqüències de les arrencades d'ametllers per a l'economia de la zona perquè hi ha pocs llauradors professionals. Un fet que segurament ha repercutit en l'abandó de moltes parcel·les d'ametller i en l'estat més precari dels arbres. Condicions que sens dubte afavoreixen la manifestació de la xilel·la, segons el tècnic Miquel Serra, de l'Associació de la Producció Agrària Ecològica de Mallorca.

Asaja insisteix que s'assumeixi la infestació per xilel·la en el territori a partir d'un pla de contenció i no d'eradicació –tal i com ja permet la normativa europea– per així poder arrencar només els arbres infectats. Però de moment la resposta de la Generalitat Valenciana apunta que les seves demandes cauran en sac buit: “Hi ha un consens entre la comunitat científica, les administracions europees i nacionals i la Conselleria que no estem en condicions de passar a un pla de contenció, que només s'aplica en el moment en què la malaltia està tan estesa, en superfície i en diversitat d'espècies afectades, que ja no es considera viable plantejar l'eradicació”, argumenta Llanes. És el que han aplicat a les Illes Balears, on tot el territori es reconeix oficialment com a infectat.

Balears: la normalització de la xilel·la

A les Illes Balears la xilel·la ha arribat a normalitzar-se com una plaga més. De la primera detecció de *Xylella fastidiosa* a Mallorca sobre cirerers l'any 2016, s'ha passat a més de 696 mostres positives en 18 espècies vegetals diferents. El més alarmant ha estat la detecció de la subespècie *pauca* a Eivissa, perquè es considera la més perillosa. Des del desembre passat s'hi aplica un pla de contenció segons la normativa europea i ja només s'arrenquen els exemplars que donen positiu en les anàlisis.

L'eradicació ja s'assumeix com a impossible i el Govern ha decidit destinar part dels diners recollits amb l'ecotaxa a obrir una licitació per a projectes d'investigació sobre xilel·la, a la qual s'hi podran presentar universitats, centres d'investigació i empreses privades de les Illes o externes. La recerca pública, ara com ara, es concentra en trobar espècies resistents al bacteri a partir d'inoculacions en varietats vegetals dels principals cultius. Segons Omar Beidas, tècnic de sanitat vegetal del Govern de les Illes Balears: “Quan vas a camp observes que hi ha varietats que estan afectades i d'altres que no, cosa que et fa pensar que algunes poden ser resistents”; però fins d'aquí un parell d'anys no podran tenir els primers resultats que certificaran el possible encert d'aquestes observacions i les definiran tècnicament.

Ruixar amb insecticida i intentar eliminar totes les espècies d'insectes que poden actuar com a vectors de la xilel·la no sembla un plantejament que entri en la perspectiva de la producció agroecològica. Tant de bo la recerca pugui arribar a aconsellar millors mesures per a conviure amb un bacteri forà que va trobant espais per fer-se un lloc i convertir-se en un dels principals maldecaps de la sanitat vegetal i, evidentment, de la pagesia. ❀